

Nyolc évtized festészete Nagybányán a korabeli sajtó és dokumentumok tükrében

A nagybányai festőiskola 1976-ban ünnepelte fennállásának 80. évfordulóját. Minden kerek szám, amely a nagy jelentőségű művésztelep történetéhez hozzáadódik, megannyi alkalom a visszatekintésre, egy-egy fejezetének újramérlegelésére, tisztázására. A kolónia mint létesítmény már évtizedek óta megszűnt, de fennmaradt hírneve s az a felbecsülhetetlen örökség, amelyet alapítótágok, növendékek, tanárok a képzőművészet sokszínű nyelvén tagadhatatlan értéként hátrahagytak, amelyet napjainkban az újabb nemzedékek gyarapítani, gazdagítani hivatottak.

Ez az évforduló, akárcsak a megelőzőek, jó alkalom az emlékezésre. Arra, hogy korabeli dokumentumok, sajtóvisszhangok alapján felvillantsunk valamit az indulást követő művészi elképzelésekből, a művésztelep életét átszövő forrongásokból, az alkotó sorsokból.

„1896-ot írtak akkor... Május 6-ára virradó éjszakán ütemesen zakatolt a személyvonat... Szatmár felé. Fiatal társaság szorongott a szűk üléseken, fáradtan bóbiskolva, mintegy húszan lehettek... Münchenből jöttek, Nagybányára utaztak...”

E sorokkal kezdi Réti István *A nagybányai művésztelep* című, népszerűvé lett könyvét. Az itt megjelenített momentumtól számítjuk a festőiskola létrejöttét. Akkor azok közül, akik az említett személyvonaton ültek, nem sokan gondoltak az új jelentőségére. Talán még a vezetőjük, Hollósi Simon sem, akinek személyét némethonban, művészkörökben már népszerűség, hírnév övezte. Hogy növendékeivel útra kerekedett, annak jól előkészített előzménye volt. Az ötlet nem tőle származott, hiszen — bár máramarosi volt — Nagybányán addig sohasem járt, ismerettséggel nem rendelkezett. De — s ez volt a döntő tényező — itt élt és dolgozott két volt tanítványa, Thorma János és Réti István. Ők hívták meg a mestert, és készítették elő az utazást. Ehhez azonban nem lett volna elegendő a két lelkes művész kezdeményezése, meg kellett nyerni a város vezetőségét is ahhoz, hogy az anyagi támogatást biztosítsa. Ez pedig mindenekelőtt két dolgot jelentett: az ingyenes vasúti jegyek kieszközölését és a műtermek építését. A gondolatot többen felkarolták, de köztük is a legtöbbször érdem dr. Virág Béla akkori aljárásbíróét illeti, aki nemcsak a tanácsstagok meggyőzésére vállalkozott, hanem szélesebb körű népszerűsítésre is. A *Nagybánya és Vidéke* hetilap 1896. február 9-i számában vezércikket közölt, amelyben többek között ismertette a „mesterek mesterének” felfelé ívelő pályafutását, hangsúlyozva, hogy ő a vezére a fiatal, új törekvésű festőknek, és mekkora dicsőség lenne Nagybányának, hogyha itt vetné meg lábát az új szellemi mozgalom. És emellett, de nem utolsósorban, mekkora hasznot hajtana a városnak a hírnév, amely idővel felkapott nyaralóhellyé tehetné!

A képviselőtestület tagjainak határozata alapján Turman Olivér, Nagybánya polgármestere postázta a hivatalos meghívó levelet Münchenbe. Ebben közli, hogy a város egyszeri utazásra ingyen II. osztályú jegyet eszközöl ki 40 festőnek hathónapi időtartamra, s ideiglenes műtermet is felállítanak az iskola számára.

A fiatal festők tehát vezérükkel megérkeztek, s rövidesen munkához is láttak. Mindjárt május első felében csendesszavú ember költözött Nagybányára, aki aztán itt is maradt haláláig: Ferenczy Károly.

Az első nyár mérlege a lelkes nekirugaszkodáshoz viszonyítva, művészi vonatkozásban szerénynek mondható. Csak a következő évi nyári „táborozás” hozza meg az első közös tárlatot, amelyet 1897. december 15-én nyitottak, s 11 művész 141 művét tekinthette meg a közönség.

A következő két év azonban nemcsak művészeti vonatkozásban volt gyümölcsöző. A tárlatok, a nyaranta ide telepedett festők fokozatosan megszokottá váltak, a közönséggel való kapcsolat pedig meghitté, a város természetes tartozékává, anélkül azonban, hogy ez érezte volna hatását a festők anyagi helyzetében. A képvásárlás még nem volt divat. A mélyebb kapcsolat kialakításához, a művészet igényléséhez az kellett, hogy tartósabban idekössék a művészeket. Ehhez a szénatartóból műteremmé előléptetett épület kevésnek bizonyult.

A műtermek építésének szorgalmazása messzemenő jelentőségű volt: több művész Nagybányán történő letelepedését eredményezte. Az alkalmas és olcsó műtermek építésének legfőbb híve Thorma János volt, akinek kezdeményezésére 1898. február közepén értekezetet hívtak össze a Kaszinó Egyesületben, s itt a közönség támogatását kérték. A megbeszélés eredménye egy hivatalos levél „Nagybánya Tekintetes Képviselő Testületéhez“:

„Alulírottak Nagybányán állandó festőműhelyeket akarunk létesíteni, s e végből a tekintetes Képviselő Testület támogatását óhajtanók igénybe venni, úgy azonban, hogy nézetünk szerint e támogatásból Nagybánya városának anyagi kára nem származik; — közvetve pedig e támogatás a városra nézve nagy anyagi s még nagyobb erkölcsi haszonnal is járna.

Azon esetben ugyanis, ha a város [...] a műépítész által készített terv szerint [...] Réti István nagybányai lakos, festőművész, mint e tekintetben megjelölt megbízottunk által célszerűnek elfogadott helyen nyolc festőműhelyt még e folyó év tavaszán, legkésőbb folyó év július hó 1-ig felépít, hajlandók vagyunk a festőműhelyeket [...] 10 évre [...] bérbe venni.“

A levelet aláírták: Hollósy Simon, Ferenczy Károly, Glatz Oszkár, Csók István, Grünwald Béla, Horthy Béla, Réti István és Thorma János.

A beadvány a város vezetőségénél megértésre talált, a közgyűlés egyhangúlag megszavazta nyolc műterem építését. A művészek öröme azonban korainak bizonyult. A szép tervek papíron maradtak, mert időközben meghalt a város mérnöke, s majd ugyanez év végén a lelkes pártfogó, Turman Olivér is. A személyi változások egy időre késleltették az ügy orvoslását, de 1900-ban újból a közgyűlés napirendjére tűzik, s az újabb határozatnak megfelelően felépítenek „egyelőre“ két műtermet, amelyet Grünwald és Réti foglal el. „A két műterem felépítésével — írja Réti István — a város vezetősége egy teljes évtizedre megnyugtatta lelkiismeretét.“

Az 1901-es esztendő a művésztelep szempontjából kedvezőtlenül zárult. Az addig is külön kiállító Hollósy-iskola távol marad a hagyományos tárlatrendezéstől, s a kiállító nagybányai festők száma sem haladja meg a nyolcat. 1898 nyarán még 22 külföldi tanítvány kíséri Nagybányára Hollósyt. Egyik, 1899 végén keltezett levelében a mester még arra utal, hogy a „Nagybányán készült művekből kiállítást rendeznek Budapesten“, és szándékukban áll „ugyanazekkel a művekkel külföldi kiállításokon is részt venni“. 1900-ban azonban a Hollósy-iskola nem kapott külön termet, a következő év végén pedig a mester végleg búcsút mond Nagybányának. A szakítás egy korszakot zárt le a festőkolónia történetében.

Hollósy és több más kitűnő művész távozta után megkérdőjelezték a művésztelep léte, jövője. Ki fog ezután a festői fekvésű bányavárosba nyaranta ellátogatni? Azok, akik rossz szemmel, ellenségesen nézték a kolónia tevékenységét most már úton-útfélen terjesztették a hírt, hogy „Nagybánya megszűnt“. Valójában nem ez volt a helyzet. „Csak más lett — vallja Réti István *Tizennégy esztendő a nagybányai festőkolónia életéből* című írásában a *Nagybánya és Vidéke* hetilap 1909. október 17-i számában megkezdett cikksorozatában. — Gyökereit mélyebbre bocsátotta itt és egy új, életképesebb, szebb formában ígérkezett ágakat, leveleket és virágot hajtani, s talán soha nem ismert zamatú gyümölcsöt teremni majd.

Ez a gondolat és ez a remény hajtott minket, itt maradt négyünket, mikor a nagybányai név kivívott értékét állandósítandó, megcsináltuk a szabad iskolát, hogy innen a művészet soha el ne múljék!“

A négy „itt maradt“ — Ferenczy Károly, Grünwald Béla, Réti István és Thorma János — újabb fejezetet kezdett Nagybánya művészeti életében. 1902 áprilisában megnyitották a „Szabad Festőiskolát“. Helyisége a ligeti faműterem. Áprilistól októberig dolgozhattak benne, vagyis addig, amíg „a hideg ki nem kergeti onnan a szorgalmasokat“. Az iskola vezetője a négy említett festőművész, s közülük a tanítvány szabadon választhatta ki oktatóját. Felvételi vizsga, tandíj nem volt. Csak a modellköltségekre kellett egy meghatározott havi összeget befizetniük az intézőnek, aki az iskola adminisztrációját vezette.

A festegetés ezekben a század eleji években jelentéktelen jövedelmet hozott a művészek számára. A műkereskedés felkarolása terén az első lépéseket Gyöngyösi Gyula cukrászmaster tette meg azzal, hogy cukrászdája helyiségeit a művészek rendelkezésére bocsátotta állandó kiállítás céljára. Később a régi városközpont egy másik cukrászdája és a (régóta főtéren fekvő) mai Minerul szálló étterme is felkarolta a kezdeményezést. De mindez kevésnek bizonyult. A város közönsége megszokta a festők jelenlétét, de ez a közömbösség veszélyét is magával hozta, s a tetemesebb anyagi áldozattól távol tartotta a helybelleket. A festőiskola belső élete nem érdekelté őket. Pedig ott új szelek kezdtek fújni, amelyek egy adott pillanatban az iskola alapjait rendítették meg. Szemléltetésként idézzünk Réti említett cikksorozatából (*Nagybánya és Vidéke*, 1909. október 24.):

„Münchenben, de főleg Párizsban minden télen egy egész csoport fiatal nagybányai dolgozott az iskolákban és éveken keresztül minden tavasszal ide hozta haza meggyarapodott tudását, fejlődő ízlését és egyéniségének megfelelő művészi törekvéseit. A francia művészet legutolsó hullámcsapása, amely a Gauguin, Van Gogh, Matisse, Manguin neveit vetette felszínre, egyszerre Nagybányán is érezhető lett [...] 1906-ban Czóbel, utána Frimm, a következő években Perlrott, Ziffer, Mikola is rövid ideig, aztán Boromisza stb. jöttek haza az új irány kiforratlan ígéivel és idegenszerű, de mindenesetre érdekes művészetével. Elvezetett, örömmel láttam az ezen új törekvések nyomában pezsdülő, vitázó szellemi életet itten, a vélemények, meggyőződések heves harcát, noha lassan világos lett előttem, hogy ezek a disputák, amelyek esténként hangosá tették a cukrászdát, csillagos éjszakákon pedig a fekete liget fehérlő útjainak csöndjét verték föl, szellemi szakadás magvát rejtették magukban ...

Bármilyen különböző egyéniségek voltak légyen eddig a nagybányaiak között, a közös alapot, a természetet egyiknek sem jutott eszébe odahagyni. Most éppen e bázis ellen tört a forradalom, a természet zsarnoksága ellen, mely Gauguin szerint »zavart támasztott a művészetben« és a »művészeket minden vadságuktól megfosztotta«.

Egy másik csoportja a fiataloknak megmaradt a régi zászló mellett, s a naturalisztikus stúdiumot szellemi vagyonszerzésnek tekintve, természet-szerelmesen halad tovább a megkezdett úton.

A „szellemi szakadás“ veszélye, amelyet oly találóan fogalmaz meg Réti, valóban erősnek bizonyult. Az újítás varázsa izgatón hatott a nagybányai fiatalok képzeletére, s megzavarta a kolónia életét. A század első évtizedének derekán lehangoltság és kedvetlenség uralta a kedélyeket. Az elégedetlenség okai részben szellemi, részben anyagi jellegűek voltak.

„Ilyen állapotok és hangulatok közepette érte a kolóniát a veszteség híre — írja Réti —, hogy egyik vezető művésze [Grünwald Béla] végleg elmege, többedmagával kirajzík innen, s új otthonnak veti meg alapját Kecskeméten.“

Az itt maradt három alapító mester a kiűtalanságban már a festőiskola megszüntetésére gondolt. De Grünwald és a hozzá társult fiatalok távozása s Réti folytatásokban közölt keserű hangú, lemondást, szemrehányást magában hordozó cikke felbolygatta a város közvéleményét. Nem is hagyhatta azt közömbösen a cikk befejező része:

„Lesz-e a fának új tavasza, vagy végelszáradás lesz? Végleg búcsút mond-e neked, szép szülővárosom, olaszkéek egednek, fényes levegőnek, hullámos, nyájas hegyeidnek, völgyeidnek a beléd szerelmes festők csapata, egyenként, fájdalmasan? Higyjük és akarjuk a jobbat!“

A sajtókampány — nemcsak Réti, de a rövid ideig Nagybányán tartózkodó Krúdy Gyula is a festőiskola érdekében cikkezett — meghozta gyümölcsét. A városi képviselőtestület egyik ügybuzgó tagja, dr. Vass Gyula ügyvéd a festőkkel folytatott hosszas megbeszélések eredményeként memorandumot szerkesztett s terjesztett elő a város vezetőségéhez. E beadvány sorsával foglalkozik a *Nagybánya és Vidéke* 1909. november 7-i számában *Mi lesz a festőkolóniával?* címmel megjelent cikk, amely ismerteti a festők, név szerint Thorma, Ferenczy, Réti, Rátz, Boromisza és társaik kéréseit: 1. még legalább három, kettős műtermű és szükséges melléképületű atelier-épületet; 2. 150 méter tűzifa biztosítását; 3. egy szűkebb körű bizottság alakítását a festőkből, melynek ülésin Nagybánya kiküldött bizalmi emberei is részt vennének; 4. ingyenes vasúti menetjegyek kiutalását a tanítványok részére; 5. 5000 korona évi szubvenciót; 6. az iskolaépület korszerűsítését.

Az emlékiratot a városi közgyűlés november 27-én tárgyalta, s a határozatot idéző jegyzőkönyvi kivonat 14. pontja leszögezi: „A gazdasági és pénzügyi bizottság a festőkolóniának [...] kellő részletességgel ismertetett emlékirataira vonatkozólag javasolta, hogy a festőknek kifejezett kívánalmait a város teljesítse. A képviselőlet a javaslatot öt szavazat ellenében óriási többséggel elfogadta.“

A jelek arra utaltak, hogy a kedélyek az anyagi támogatással lecsillapultak, és a zavartalan alkotás időszaka következik. A festéssel, az alkotói kedvvel nem is volt probléma. De valahol észrevétlenül forrott egy másik. Sejtetése a *Nagybánya és Vidéke* egyik tudósításában (az 1911. április 9-én megjelent *A nagybányai festőiskola a római világkiállításon* című cikkben) már ott rejlik. Az olasz sajtó „mérész irányú“-nak nevezi a nagybányaiak munkáit, de ezt a festőiskolat mindössze négyen — Ferenczy Károly, Iványi Grünwald Béla, Thorma János és Réti István — képviselik. „A fiatalabb generációtól — írja a krónikás — nem vettünk észre képeket a kiállítottak között, s ezért bizonyos elégedetlenség is terjedt el állítólag

köztük, erről azonban nincs közvetlen tudomásunk. Mindenesetre érdekes dolog lett volna a nagybányai ifjabb festőket is szerepeltetni a művészvilág nemzetközi kritikája előtt."

A mélyebben gyökerező válságot előidéző problémák a nemzedéki ellentétből adódtak. Réti az elégedetlenkedő fiatalok csoportját azzal marasztalja el, hogy részt követeltek a kolónia vezetéséből. Ennél azonban többről volt szó, a modern festészeti törekvések úttöréséről, amelyet az alapítók nem néztek jó szemmel, s a személyük, tekintélyük elleni támadásnak vették. A hozzájuk hű fiatalok 1911. október 16-án nyilatkozatot tettek közzé a *Nagybánya és Vidékében, A nagybányai festőkolónia életéről* címmel. Ebből idézünk:

„A nagybányai Hírlapban a festőkolóniáról ismételtelen olyan közlemények jelentek meg, melyek fölötté alkalmasak arra, hogy a város közönsége körében azt a hitet keltsék, mintha a telepen levő festők: a fiatalabbak s a vezető tagok között viszálykodás volna. Fölpanaszolták, hogy a vezetőség maradi, a fiatalabbak törekvéseit lekicsinylő.

Rá fogunk mutatni arra, hogy mindez a vád nem állja meg a helyét.

[...]

A múlt esztendőben Nagybánya város közönsége, kulturális érzékű polgármestere által vezetett, méltányolta azt a munkát, amit az iskola vezetői végeztek, s a telep fennállását műtermek építésével s subventió rendelkezésre bocsátásával biztosította.

Am, ez a város által hozott áldozat nagy változást idézett elő a kolónia életében. Beköltözött Nagybányára is a művészpoltika [...] Most már nemcsak a munka, az elvek harca folyik itten, de az érdekharc is. De azért ne méltóztassanak hinni, hogy ez a harc mindnyájunké: az ifjúság harca a vezetők ellen. Nem!

[...]

Nem akarjuk, hogy bárki is mi ránk: ifjúságra való hivatkozással érdemtelenül pozitíót akarjon magának kierőszakolni.

Az eddigi vezetéssel teljesen meg vagyunk elégedve, a vezetőknek fáradságukért köszönetet mondunk, s minden eddigi intézkedésükkel teljesen egyetértünk s irántuk a jövőben is teljes bizalommal vagyunk."

Aláírták: Mikola András, Réthy Károly, Ziffer Sándor, Jakab Zoltán, Börtsök Samu, Ferenczy Valér, Ferenczy Béni, Galimberti Sándor, Dénes Vali, Krizsán János, Bartók Margit, Léderer Dávid, Jeremiás Nándor, Debreczeny Zsolt.

A fiatalok megnyugtató állásfoglalására a vezető mesterek saját *Nyilatkozat*-tal válaszoltak:

„A fiatal nagybányai festők spontán megnyilatkozó szeretete, elismerése a fáfolat arra a nevelés és képtelen vádra, hogy elnyomjuk őket. Ezt a nyilatkozatot nem kértük, nem szorgalmaztuk, előzetes tudomásunk se volt róla. A tisztesség és igazságérzet diktálta nekik.

Azonban a macakos támadók a városi közgyűlés elé akarják vinni a kérdést. Ezt megtehetik, ha kedvük tartja [...] Hanem az bizonyos, hogy egész Európa hahotája kísérné, ha Nagybányán, a művészet városában közgyűlési szavazattal döntenék el: ki a művész, és hogyan kell festeni tanítani.

A nagy kitartással folytatott cikkezések során [...] tendenciózan visszatér az az egyetlen konkrét, s a várost anyagilag érdeklő vád, hogy a kolónia és a festőiskola hanyatlik, mert látogatottsága csökken.

A festőiskolának [...] ez évben 34 tagja volt ezideig [...] Az iskolán kívül festők 25-en voltunk [...] Tavalý 49-en voltunk, ebből az iskolában dolgozott 33...

Egyébként — ismételjük — nem óhajtunk vitázni. Az iskola és a kolónia belső ügyeibe idegeneknek nincs és nem lehet beleszólásuk.

Thorma János
Réti István"

E kategorikus kijelentés a vegyes bizottság városi tagjainak egyértelmű véleményére alapult: a szubvenció ellenére a szabad iskolát nem kívánták állami intézménnyé változtatni. A modern stílus híveinek érvényesülési törekvéseit a vezetők rosszindulatú, az iskola hírnevét károsan befolyásoló egyéni ambíciók megnyilvánulásának tekintették. Nem láthatták a társadalmi tematikájú festészeti áramlatok jövőjét, s azt mint nemkívánatos daganatot igyekeztek eltávolítani az iskola tés-téről. Ezzel magyarázható, hogy ezután szervezetileg is az iskola megerősítésére törekedtek, hogy kizárják az „idegen“ beavatkozás további lehetőségeit. Így született meg 1911 őszén a *Nagybányai Festők Társasága*. A kolónia életét gyengítő elvi hadakozások, a kölcsönös állásfoglalások tisztázása után új, sorrendben a harmadik korszak kezdődött. Ez évben két tárlatot is nyitottak, ezek azonban csak amolyan

előhírnökei voltak egy tervbe vett, jubiláris kiállításnak, amelynek gondolát Thorma vetette fel; ez arra volt hivatott, hogy bemutassa „a nagybányai múlt és jelen legjellemzőbb műveit”. A lázas előkészületeket szemléltető számos dokumentum maradt fenn a nagybányai levéltár birtokában. A rendező bizottság a kiállítás sikeréért nagyarányú munkálatokat végeztet; Victoriei úti műtermek kifestéséért például 88 koronát fizet „*Székő Péter szobafestő- és mázolóinak*”, valamint 195 koronát plakátokért. Hollósy Simon 1912. április 22-én Münchenből küldi levelét Moldován Lászlóhoz, a Takarékpénztár igazgatójához: „Arra kérek nagyon, hogy az ide mellékelt váltót lennél szíves elhelyezni és részemre a pénzt folyósítani. Lehetőleg a hét végén szeretnék utazni innen.

Egyelőre tehát — hogy a kért 200 forintot megkaphassam —, a mellékelt váltót küldöm hozzád. Ezenkívül az említett képet kötöm le biztosítéku részedre, és kötelezem magam arra, hogy azt a hét folyamán címekre küldetem Bányára.

A kép egy méteren felüli nagyságú. Diszes ráámában van. Egy fuvaros ember udvarát ábrázolja.

Ha az általad említett kiállításon szükségét érzik ott annak, hogy én azon képviselve legyek, úgy azt erre a célra szívesen bocsátom rendelkezésre.”

1912. augusztus 1-én megnyílt a kiállítás, másfél évtized művészetének termése. Tizenegy teremben 76 művész 532 alkotása volt látható. Réti István a *Nagybánya és Vidéke* augusztus 4-i számában ez eseményt méltatva elégtétellel írta: „A sok téves nézetet most ez a kiállítás talán reparálni fogja. Meg fogják látni, hogy milyen igazságtalan vádakkal illették sokan Nagybányát, az étellel maga erejéből küzdött akkor, amikor más dédelgetett kolóniákat csak mesterségesen, oxigén inhalációkkal bírtak életben tartani...”

Ez a kiállítás most megmutatja, mi a múlté és mi a jelené s részben talán a jövőt is sejteti...

Mi megyünk az utunkon, mert megállani semmi élőnek nem adatott.”

A jubiláris kiállítást követően, amely — Réti szavaival élve — „erkölcsileg és anyagilag érezette hatását”, a festőkolónia életében viszonylag csendes, mondhatni eseménytelen szakasz állt be, amelyet egy-egy távozás „fűszerezett” olykor. Egyik vezetőjét, Réti Istvánt például 1913-ban meghívják a budapesti rajztanárképző akadémiára tanárnak. E kinevezésről a *Nagybánya és Vidéke* szerkesztőjének így vallott: „Talán fáj itthagynom Bányát. Most még nem is tudom. Hiszen nyaranta csak visszajövők, s velem majd jönnek új emberek, új talentumok, és kivételnek minket, öreg bácsikat a nyeregéből...”

A lap 1913. november 23-i számában pedig egy másik távozásról tudósít:

„Ziffer Sándor, a nagybányai kolónia egyik legjelesebb festője, Münchenbe utazik, s ott festőiskolát alapít. Ziffer nagy tehetsége kétségkívül kiválóan alkalmas arra, hogy új mezsgyén vezesse az ifjúságot, de minékünk nagyobb örömünkre szolgált volna, ha ezt Nagybányán cselekszi, és nem Münchenben.”

Az első világháború kirobbanásának pillanatától, amint Réti is megállapítja, „Nagybánya története [...] csupán hangulat. Élete passzivitás”. A festők szétrebbentek. Thorma 1919 májusában nyitotta meg a munkát a szabadiskolában, júliusban a bukaresti szépművészeti akadémiá mintegy 30 növendéke érkezik Nagybanára. Ez időtől közel egy évtizeden át rendszeresen vendégei a városnak.

A *Nagybánya és Vidéke* 1922. május 28-i számában arról tudósít, hogy „Isac Emil, a kultuszminisztérium főfelügyelője e héten látogatást tett városunkban, s a figyelmes festőművészeknek ez alkalmul szolgált arra, hogy egy gazdag és előkelő színvonalon álló kéпкиállítás rendezzenek [...] A művészeti felügyelő [...] ígérte, hogy a festőtelep épületeit kitataroztatja.” Az állami segílyt — 20 000 lejt — erre a célra a Művelődési és Kultuszminisztérium két év múlva utalja ki.

1924. szeptember 14-én Krizsán P. Pál, a *Nagybánya* felelős szerkesztője jelentős eseményről szól: „nagy kitüntetés: a »Bene Merenti« I. osztályú aranyérmét és erről királyi aláírásos díszoklevelet hozott Cioca vezérfelügyelő Thorma János mesternek, a nagybányai szabad festőiskola vezetőjének azokért a halhatatlanságba nyúló érdemekért, melyeket Thorma a képzőművészet szent céljaiért évtizedek óta oly önzetlenül kifejtett.”

1927 újabb határkö a festőkolónia történetében. Ez év szeptember elején újból Thorma Jánost köszönti a művészetkedvelő közönség; hármas jubileumot ünnepel: 40 éve lépett a festőpályára, 35 éve, hogy első képét kiállította, és 10 éve áll elnökeként az iskola élén. A jubilálás után Thorma — erősen megromlott egészségi állapotára hivatkozva — lemondott elnöki tisztségéről. Atmeneti megoldásként négy fiatal festőt, Ferenczy Valért, Bórtók Samut, Krizsán Jánost és Mikola Andrászt kéri fel arra, hogy az iskolai tanítást végezzék. Rövid idő múlva azonban mindannyian lemondanak. A kísérlet tehát nem sikerült. Réti és Thorma pedig egy nyi-

latkozatban, melyet a Nagybányai Festők Társaságához intéztek, bejelentették az iskola bezárását. Elhatározásuk legfőbb okát így fogalmazták meg:

„Az aggodalom, amellyel már előbb is lelkünk legmélyén vitáztunk, sajnos megokoltak bizonyult; nyilvánvalóvá lett, hogy intézményünk s szellemi örökségünk átvételére szánt kollégáink [...] más módon mérlegelik a művészeti közügyet, mint ahogy mi.“

A Nagybányai Festők Társasága az 1927. szeptember 4-én megtartott közgyűlésen Mikola Andrást választja meg elnöknek, s elhatározza, hogy az iskolát azonnal újra megnyitja.

A *Nagybánya és Vidéke* 1928. január 1-i számában (Balla Béla tollából) képi kiállításról tudósít: „A kiállított képeken kevés az új, a jó és még több az ígérlet [...] Sem kompozíció, sem figura nem dominál ezen a kiállításon, annál több a tájkép.“ A forrongások, átcsoportosulások közepette érte az iskolát a hír, miszerint a városi „időközi bizottság“ elhatározta: az egyesület egész vagyona a városi hivatal kezelésébe megy át, a város visszaveszi az összes eddig nyújtott előnyöket. Az iskola vezetősége a határozatot megfellebbezte, s a Kolozsváron lezajlott tárgyaláson a pert meg is nyerte. Ez azonban csak erkölcsi elégtétel volt, mert 1937. július 28-án a város vezetősége az iskola működését beszüntette, később pedig újat nyitott, amelynek működését még a főváros sem támogatta. Tevékenysége eseménytelen. A második világháború ideje alatt a hatóságok megpróbálták a régi iskolát — a maguk hasznára — újjáéleszteni, de a számtalan kecsgetető ígérlet mögött a különböző politikai pártok érdekei húzódtak meg, amelyektől idegen volt az iskola szelleme.

A nyolcvan év kétségtelenül még sok ismeretlen és értékes adattal szolgálhat a kutató számára. Próbálkozásunk nem hézagpótló, soraink inkább azért íródtak, hogy közelebb hozzuk a mai olvasóhoz Nagybánya művészeti örökségének ezt a legértékesebb vonatkozását, amelyre hivatkozni nemcsak korábbi évtizedekben volt büszkeség, hanem napjainkban is, amikor festők újabb nemzedéke folytatja az elődök haladó hagyományait, és gazdagítja munkájával a város szellemi életét.

Pirk János:
Kaszaverő